

Belgeden tarihsel açıklamaya

1 Açılış mı, kullanım mı?

Bir araştırmacı, kurmaca bir kasabadaki köprünün ilk kez ne zaman kullanıldığını inceliyor. Üç kart gerçek belge değildir; kaynak eleştirisi için hazırlanmıştır.

Kaynak A

1896 tarihli tören programı, “Yeni köprünün açılışı”; belediye bastırmış.

Kaynak B

1894 tarihli tüccar defteri, “Yeni köprüden geçiş ücreti ödendi”; köprü adı yok.

Kaynak C

1930 tarihli anı, köprünün 1896’da açıldığını söylüyor; yazar töreni gördüğünü belirtiyor.

1896’nın ilk kullanım yılı olduğu sonucunu sınamak için hangi işlem önceliklidir?

- A) B’deki köprünün konumunu doğrulayıp tören ile ilk kullanımı ayırmak
- B) A ve C aynı yılı verdiği için B’yi tarihsiz sayıp dışlamak
- C) B daha eski olduğundan söz edilen köprünün aynı olduğunu kabul etmek
- D) C en geç yazıldığı için önceki kaynakları geçersiz saymak
- E) A resmî olduğundan köprünün önce kullanılamayacağını kabul etmek

2 Yol açılınca mı büyüdü?

Bir kasabanın gelişimini inceleyen öğrenci, “Pazarın büyümesini 1885’te açılan yol başlatmıştır.” sonucuna ulaşıyor. Aşağıdaki sayılar, tarihsel açıklama çalışması için üretilmiş kurmaca verilerdir; dükkân tanımı yıllar boyunca aynıdır.

Yeni kayıt kartı

- 1878’de eski pazar alanı genişletildi.
- Yolun inşaatına 1883’te başlandı.

Hangi sonuç, yeni kayıtla birlikte önceki açıklamayı en doğru biçimde günceller?

- A) Yol sonrasında artış olduğu için büyüme yalnız yolun sonucudur.
- B) Pazar genişlemesi bütün artışı açıklar; yolun etkisi olamaz.
- C) 1880’de dükkân sayısı arttığından yol 1880’de açılmış olmalıdır.
- D) Yolun etkisini sınamak için 1885 öncesindeki kayıtlar çıkarılmalıdır.
- E) Büyüme yoldan önce başlamıştır; yolun sonraki katkısı ayrıca araştırılmalıdır.

3. Aynı sayı, farklı kapsam

Kaynak incelemesi için hazırlanmış kurmaca belgeler: 1910 belediye cetveli kasabanın merkezindeki 80 dükkânı; aynı yıl esnaf defteri merkez ve çevre köylerdeki 110 dükkânı kaydeder. Öğrenci “Kaynaklardan biri kesin yanlış.” der.

Önce hangi kontrol yapılmalıdır?

- A) Büyük sayıyı veren kaynağın daha yeni yazıldığını varsaymak.
- B) Resmî cetvel olduğu için esnaf defterindeki bütün satırları silmek.
- C) Kapsanan yerleri ve dükkân tanımlarını eşitleyerek sayıları karşılaştırmak.
- D) İki sayının ortalamasını alıp gerçek sayı olduğunu ilan etmek.
- E) İki belgeyi farklı yüzyıllara yerleştirerek uyumsuzluğu çözmek.

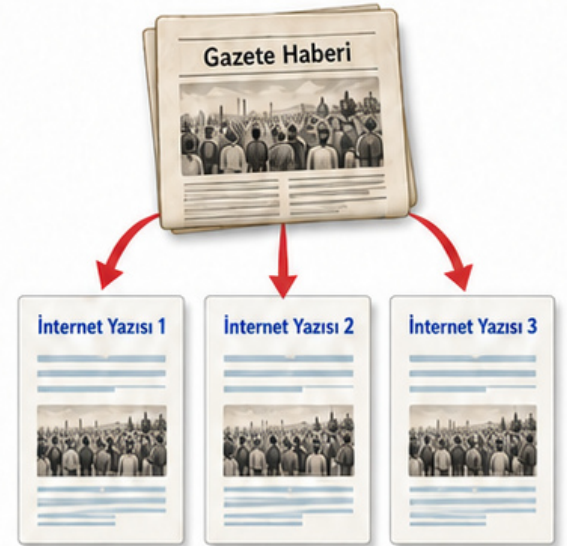

4. Üç kopya, kaç tanıklık?

Kurmaca araştırmada üç internet yazısı bir törene aynı sayıda kişinin katıldığını söyler. Dipnotları incelenince üçünün de tek bir gazete haberini aktardığı görülür. Haberin nasıl sayım yaptığı açıklanmamıştır.

Hangi sonuç uygundur?

- A) Üç yazı aynı sayıyı verdiği için üç bağımsız sayım doğrulanmıştır.
- B) Tek gazete haberi bulunduğu için törenin yapılmadığı kanıtlanmıştır.
- C) İnternet yazılarının tarihi farklıysa kaynakları zorunlu olarak bağımsızdır.
- D) Aktarım sayısı artmıştır; bağımsız kanıt artışı gösterilmemiştir.
- E) Sayım yöntemi bilinmediğinde en çok paylaşılan sayı kesin doğru olur.

5. Nesneye sorulacak soru

Müzedede bir eski dokuma tezgâhı sergileniyor. Etiket yalnız tahmini tarih aralığını ve bulunduğu yeri veriyor. Ziyaretçi “Bu kasabadaki herkes dokumacılıkla geçinirdi.” sonucuna varıyor.

Nesnenin desteklediği sınırlı bilgiyi yazınız. Ziyaretçinin genellemesini sınamak için iki farklı kaynak türü önerip işlevlerini açıklayınız.

6. Dönemin sözcüğü

Kurmaca 1890 belgesinde “mektep” sözcüğü geçer. Araştırmacı, belgenin dönemdeki kullanımını araştırmadan bugünün bütün okul türlerini bu sözcüğe yükler. Belgenin eğitim düzeyi ve kabul koşulları ayrıca açıklanmamıştır.

Hangi işlem yorum hatasını en doğrudan azaltır?

- A) Dönemin benzer belgeleriyle terimin anlam ve kurum bağlamını incelemek.
- B) Bugünkü en yaygın okul türünü geçmişteki tek karşılık saymak.
- C) Belge eski olduğu için içindeki bütün sözcükleri anlamsız kabul etmek.
- D) Eksik kabul koşullarını kendi okulunun kurallarıyla tamamlamak.
- E) Terim farklı yazıldığı için belgeyi başka bir yüzyıla taşımak.

7. Kayıta yok, olay da mı yok?

Bir kasabanın kurmaca arşivinde 1870–1875 defterleri korunmuş; 1876–1880 defterleri kayıptır. Öğrenci, ikinci dönemde yeni iş yeri açılış belgesi bulamayınca “Hiç iş yeri açılmadı.” der.

Hangi değerlendirme uygundur?

- A) Bulunan belge azsa ekonomik etkinlik mutlaka aynı oranda azalmıştır.
- B) Kayıp defter dönemi için belgesizlik tek başına yokluk kanıtı değildir; başka kaynaklar aranmalıdır.
- C) 1875’teki bütün iş yerleri 1880’de de aynı biçimde açık sayılmalıdır.
- D) Eksik yıllar araştırmadan çıkarılınca iddia kendiliğinden doğrulanır.
- E) Defter kaybı, bulunan bütün önceki defterlerin de sahte olduğunu gösterir.

8. Kaynak türünü amaçla eşleştir

Kurmaca sergi için üç kaynak vardır: 1—1902’de etkinliği izleyen kişinin o gün yazdığı günlük. 2—2020’de farklı belgeleri karşılaştıran tarih araştırması. 3—1902’de kullanılan ve müzede korunan bilet.

Açıklamalar: A—Dönemden maddi iz, B—Dönem tanıklığı, C—Sonradan yapılmış inceleme.

Kaynakları açıklamalarla eşleştiriniz. Günlük ile biletin birincil olması neden bütün yorumlarının otomatik doğru olduğu anlamına gelmez?

9. Aynı yıl içinde sıra

Kurmaca kayıtlarda yeni çarşının yapım kararı martta alınmış; inşaat haziranda başlamış; taşkın eylülde meydana gelmiştir. Bir öğrenci çarşının yapılmasına eylüldeki taşkın yol açtığını söyler.

Hangi açıklama verilen kronolojiye uygundur?

- A) Taşkın aynı yıl olduğu için önceki kararın nedeni kesinlikle odur.
- B) İnşaat başladıktan sonra hiçbir olay yapıyı etkileyemez.
- C) Yapım kararı taşkından önce alınmıştır; taşkın sonrakı değişikliklere etkisi ayrıca araştırılabilir.
- D) Eylül marttan önce kabul edilirse iddia korunabilir.
- E) Karar ve inşaat farklı aylarda olduğundan aynı yapıyla ilgili olamaz.

10. Kaynakların aynı soruya cevabı

Bir öğrenci, kurmaca 1920 panayırına kaç kişinin fiilen girdiğini araştırıyor. K kaynağı 500 bilet basıldığını; L kaynağı 420 bilet satıldığını; M kaynağı kapıda 390 biletin kontrol edildiğini söylüyor. Ücretsiz giriş olup olmadığı bilinmiyor.

Hangi sonuç kanıtın kapsamına uygundur?

- A) Katılanların sayısı kesin 500'dür; basılan her bilet kullanılmıştır.
- B) Katılanların sayısı kesin 420'dir; satılan her biletle girilmiştir.
- C) 390 kişi ücret ödememiştir; kontrol bunu gösterir.
- D) En az 390 bilet kontrolü kaydedilmiştir; toplam giriş için ücretsiz ve diğer girişler araştırılmalıdır.
- E) Üç sayının toplamı panayırın ziyaretçi sayısıdır.

11. İzlenebilir dipnot

Bir araştırma dosyasında "Eski gazete, sayfa 3" notu vardır. Gazetenin adı, tarihi ve sayısı yazılmamıştır.

Aynı konuda iki farklı gazete benzer başlıklar kullanmıştır.

Notu yeniden bulunabilir hâle getirmek için gerekli bilgileri belirtiniz. Bu bilgilerin kanıtı yeniden kontrol etmeye nasıl yardımcı olduğunu açıklayınız.

12. Farkı yalnız zamana bağlamak

Kurmaca araştırmada 1880’de bir köyün, 1900’de farklı bir liman kentinin meslek dağılımı karşılaştırılır. Öğrenci bütün farkı “Yirmi yılda herkesin mesleği değişti.” diye açıklar.

Hangi kontrol gereklidir?

- A) Sayıları daha parlak renkle yazmak.
- B) Yalnız 1900 verisini bırakıp genellemeyi korumak.
- C) Liman kentinin nüfusunu köyün nüfusuna eşit varsaymak.
- D) İki yeri aynı isimle yeniden adlandırmak.
- E) Zaman etkisini araştırmak için aynı yerlerin iki dönemdeki kayıtlarını ve yer farkını karşılaştırmak.

13. Geri dönüşlü araştırma

Araştırmacı kaynakları sınıflandırdıktan sonra aynı kişiye ait sandığı iki mektubun farklı kişilere ait olabileceğini fark eder. Önceki taslağı bu iki mektubu tek kişinin görüşü olarak sunmuştur.

En uygun adım hangisidir?

- A) Taslak yazıldığı için kaynak kimliğini artık incelememek.
- B) Kaynak kimliğini yeniden kontrol etmek, sınıflamayı ve gerekirse sonucu güncellemek.
- C) Mektuplardan eski tarihliyi okumadan çıkarmak.
- D) İki kişinin aynı düşündüğünü kanıtsız kabul etmek.
- E) Belirsizliği kaldırmak için mektupların tarihini değiştirmek.

14. İki boşluk, bir sınır

Kurmaca bir hatırat olaydan kırk yıl sonra yazılmış; yazar olayı yaşadığını söylüyor.

Öğrenci notu: “Yazarın tanık olması kaynağı önemli kılar; yazım zamanı ile olay zamanı arasındaki _____ ve yazarın _____ ayrıca değerlendirilmelidir.”

Boşlukları tamamlayınız. Hatıratı sınamak için farklı türde bir dönem kaynağı önerip hangi bilgiyi karşılayacağını yazınız.

15. Kaynağın amacı ve değeri

Kurmaca belediye tanıtım broşürü, yeni parkın açılışını över ve maliyet tartışmasına yer vermez. Öğrenci “Övgü içerdiği için hiçbir tarihsel soruda kullanılamaz.” der.

Hangi değerlendirme uygundur?

- A) Tanıtım amacı olduğu için her cümlesi kesin yalandır.
- B) Resmî broşür olduğu için maliyet tartışması hiç yaşanmamıştır.
- C) Övgü içerdiği için parkın açıldığı tarihi de araştırmaya gerek yoktur.
- D) Broşür dönemin kendini sunma biçimini incelemeye yarar; başka iddialar uygun kaynaklarla karşılaştırılır.
- E) Yalnız broşürün kapağını incelemek tüm iddiaları doğrular.

16. Bir cümlede olgu ve çıkarım

Kurmaca belgede 1912 yılında kasabada yeni bir atölyenin açıldığı yazılıdır. Öğrenci raporu “1912’de atölye açıldı; böylece kasabadaki bütün ailelerin geliri arttı.” der. Aile gelirlerine ilişkin kayıt yoktur.

Cümlede belgeye dayanan bilgi ile eklenen çıkarımı ayırınız. Çıkarımı sınanabilir bir araştırma sorusuna dönüştürünüz.

17. Araştırma işlerini sırala

Kurmaca su değirmeni araştırmasının kartları:

- K**—İlgili defter ve haritaları topl.
- L**—Değirmenin yer değiştirmesiyle ilgili araştırma sorusu kur.
- M**—Kaynakların kimliğini, tarihini ve kapsamını karşılaştır.
- N**—Kanıtları birleştirip kesin olanla belirsiz olanı ayıran sonuç yaz.

Başlangıç için uygun sırayı yazınız. Yeni bir harita N aşamasında bulunursa neden önceki aşamalara dönülebileceğini açıklayınız.

18. Süreklilik için hangi kanıt?

Kurmaca bir köyde 1880’de el tezgâhı, 1930’da makineli tezgâh kullanıldığı belgelenmiştir. Öğrenci “Üretim aracı değiştiyse dokumacılık faaliyeti de sona ermiştir.” der. Her iki belge kumaş üretildiğini belirtir.

Hangi yorum doğrudur?

- A) Araçlar değişirken kumaş üretimi sürmüştür; değişim ile süreklilik aynı süreçte bulunabilir.
- B) İki belgede kumaş sözcüğü varsa kullanılan bütün araçlar aynıdır.
- C) Makineli tezgâh kaydı, önceki el tezgâhının hiç var olmadığını gösterir.
- D) Araç değişimi bütün üreticilerin aynı gelirden olduğunu kanıtlar.
- E) Süreklilik varsa iki tarih arasında hiçbir gelişme olmamıştır.

19. Çelişkiyi gizlemeden yazmak

Kurmaca iki kaynak aynı törenin yerini farklı verir: biri meydan, diğeri okul bahçesi der. Kaynakların tarihlerinin ve törenden hangi bölümü anlattıklarının kontrolü henüz bitmemiştir. Sunum bugün hazırlanacaktır.

Kaynak farkını dürüstçe bildiren iki cümlelik bir sunum notu yazınız. Belirsizliği azaltacak bir kontrol öneriniz.

20. Geçmiş anlamanın yararı

Bir okul eski bahçesini yeniden düzenleyecektir. Kurmaca arşivde geçmişte bahçenin pazar, oyun ve tören için farklı zamanlarda kullanıldığını gösteren kayıtlar bulunur. Ekip bugünkü ihtiyaçların da farklı olduğunu bilir.

Tarihsel kayıtlar bugünkü karara nasıl katkı sağlar? Geçmişteki uygulamayı aynen kopyalamanın neden zorunlu olmadığını zaman ve ihtiyaç farkıyla açıklayınız.